

## Секція: Політичні науки

*Романюк О. І.,*

доктор політичних наук, професор,  
Харківський національний економічний  
університет  
імені Семена Кузнеця

### ПРОБЛЕМА ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ

Одним з наративів російської пропаганди з виправдання агресії Росії проти України, яка почалася в 2014 р та набула в лютому 2022 р. характер повномасштабної війни, є те, що в Україні будімо відбуваються гоніння на «канонічну» православну церкву, що пов'язана з московським патріархатом. Проте викликає великий сумнів як те, що ця церква є канонічною, так і те, що на неї відбуваються «гоніння».

Християнство на терені України одержує масове поширення з 988 р. коли київський князь Володимир Великий здійснив хрещення мешканців Києва у Дніпрі. Однією з причин, що зумовила цей акт, було те, що Володимир, прагнучи підвищити політичне значення Русі, намагався одружитися зі сестрою візантійських імператорів Василя II та Константина VIII, але ті не погоджувалися на шлюб Анни з поганцем. Внаслідок хрещення християнство стало державною релігією й Русь увійшла до кола християнських держав. Хоча на той час ще не відбувся розкол християнства на православ'я та католицизм, але церква Русі оформилася у Київську митрополію Вселенського (Константинопольського) патріархату з притаманним тому східним обрядом. Після Великої схизми 1054 р. вона стала іменуватися як православна. У складі Константинопольського патріархату православна церква на терені України перебувала до 1689 р., коли Київська митрополія була анексована московським патріархатом.

Виникнення Московського патріархату було пов'язане з феодальним роздробленням Давньоруської держави та монголо-татарською навалою, внаслідок чого Київ втратив своє значення як політичний і церковний центр. У 1299 р. київський митрополит Максим переніс свою резиденцію до Володимира на Клязьмі, а його наступник Петро в 1325 р. – до Москви, князь якої Данило Калита в 1328 р. одержав від хана Золотої Орди Узбека ярлик

на велике княжіння на усіх підконтрольних Золотій Орді землях Русі. У 1448 р. московська митрополія проголосила автокефалію (незалежність) від Константинопольського патріархату, але вона протягом 141 року (1448-1589) не визнавалася православним світом. У 1589 р. московська церква проголосила себе патріархатом та добилася шляхом підкупу визнання цього Константинопольським та іншими східними патріархатами, які після загибелі Візантії перебували на території Османської імперії в скрутному політичному та фінансовому стані. Проте московському патріархату ніколи не було надано Томосу про автокефалію.

Перехід української православної церкви до складу московського патріархату відбувся після Переяславської угоди 1654 р. та поступового підпорядкування Гетьманщини Московському царству. Москва почала активно домагатися переходу Київської митрополії під свою владу. Для легітимізації цього переходу в 1686 р. московський уряд, використовуючи політичний тиск та хабарі, домігся від Константинопольського патріарха Діонісія IV видання грамоти, яка не передбачала повного підпорядкування, а лише дозволяла московському патріарху висвячувати Київського митрополита. Проте московський патріархат проігнорував умови, на яких Константинополь дав дозвіл, і розцінив цей акт як повне підпорядкування йому Київської митрополії. Це призвело до поступового обмеження, а згодом і до повної ліквідації автономії української церкви.

На початку XVIII ст. Московія перетворюється на Російську імперію, а її церква остаточно стає частиною державного апарату. Після смерті в 1700 р. патріарха Адріана Петро I забороняє вибирати нового, а у 1721 р. створює Святіший Правлячий Синод – державний орган, що керує церковними справами. Мірою включення українських земель до Росії, що відбувалося внаслідок розділів Речі Посполитої, українські парафії включалися до складу російської церкви, що супроводжувалося їх деукраїнізацією та русифікацією.

Після загибелі в 1917 р. російського царату відновлюється московський патріархат, який в 1921 р. засновує український екзархат Російської православної церкви (РПЦ). Проте під час національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. в Україні засновується Українська автокефальна православна церква (УАПЦ). Деякий час обидві конфесії функціонували паралельно, але наприкінці 1930-х вони були знищені радянським тоталітарним режимом, який вважав церкву своїм ідеологічним суперником. У роки німецько-радянської війни, задля консолідації суспільства та використання потенціалу церкви

для підтримки фронту, в 1943 р. РПЦ була відновлена та відбулася інтронізація її патріарха. Проте РПЦ було поставлено під жорсткий контроль держави та органів держбезпеки. Закордонні представництва РПЦ, які поширилися по усьому світу, фактично стали філіями радянської розвідки.

Криза тоталітарного режиму та наступна загибель СРСР спричинили відродження українських конфесій. У 1989 р. була відновлена діяльність УАПЦ, у 1990 р. український екзархат РПЦ було перетворено на Українську православну церкву (УПЦ), яка залишалася в складі московського патріархату. Проте після здобуття Україною державної незалежності, в 1992 р. УПЦ розкололася на дві частини одна з яких залишилася в орбіті московського патріархату – УПЦ (МП) та стала осередком російського впливу, а інша, проголосивши створення Київського патріархату – УПЦ (КП), посіла національно-орієнтовану позицію. Оскільки УПЦ (КП) не одержала канонічного визнання від інших православних патріархатів, більшість православних парафій в Україні опинилися в складі УПЦ (МП).

Антиукраїнська сутність УПЦ (МП) яскраво виявилася під час агресії РФ проти України. За повідомленнями СБУ, щодо представників УПЦ (МП) було відкрито близько 70 кримінальних проваджень (16 із них щодо митрополитів), у тому числі 20 за фактами державної зради та колабораціонізму, 26-ти фігурантам було повідомлено про підозру, а ще 19 отримали вирок суду [1]. Опір російській агресії спричинив консолідацію українського православ'я. 15 грудня 2018 р. на Об'єднавчому соборі українських православних церков, в якому взяли участь представники УПЦ (КП), УАПЦ, а також два патріотично налаштовані митрополити УПЦ (МП) було створено єдину Православну церкву України (ПЦУ). 5 січня Вселенський патріарх Варфоломій I підписав Томос про її автокефалію і наступного дня вручив предстоятелю ПЦУ Епіфанію митрополичий жезл і сувій із текстом Томосу. Таким чином, УПЦ стала 15-ю канонічною православною цервою – самоврядною частиною єдиної Вселенської православної церкви, яка діє без посередництва інших помісних церков.

20 серпня 2024 р. Верховна Рада України, ухваливши закон «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій», заборонила діяльність РПЦ в Україні [2]. Апеляції РПЦ щодо цього до світової спільноти відчутних результатів не принесли. 17 квітня 2024 р. Парламентська асамблея Ради Європи визнала РПЦ інструментом російського впливу й пропаганди [3].

Таким чином, єдиною канонічною православною церквою в Україні є ПЦУ, яка має Томос від Вселенського Патріархату. У той же час УПЦ (МП) не може вважатися канонічною, бо московський патріархат ніколи Томосу не отримував. Жодних «гонінь» на УПЦ (МП) в Україні не відбувається, а в умовах війни здійснюється захист безпеки держави від ворожої агентури.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галів О. УПЦ (МП) і велика війна: дії московської церкви в Україні та чи стоїть питання її заборони. *Радіо Свобода*. 03 травня 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/uptz-mp-zaborona-zakon/32931544.html> (дата звернення: 25.09.2025).
2. Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій: Закон України № 3894-IX від 20 серпня 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3894-20#Text> (дата звернення: 25.09.2025).
3. ПАРС визнала РПЦ інструментом кремлівської пропаганди. Релігійна правда. 18 квітня 2024. URL: <https://religionpravda.com.ua/?p=91905> (дата звернення: 25.09.2025).

*Снітько Д. Ю.,*

кандидат філософських наук, доцент,  
Військовий інститут танкових військ  
Національного технічного університету  
«Харківський політехнічний інститут»

## СУЧАСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ БЕЗПЕКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У сучасному світі спостерігається значне зростання кількості та складності міжнародних кризових ситуацій і збройних конфліктів, що супроводжуються гуманітарними проблемами. Це вимагає ефективної реакції міжнародної спільноти для підтримки сталого розвитку людства [5, с. 5].

Вторгнення росії в Україну підірвало основи регіональної та глобальної стабільності, поставивши під сумнів ефективність міжнародних безпекових організацій та угод. Це загострило геополітичне та гео економічне протистояння між провідними державами. Окрім того, російсько-українська війна є прикладом посилення глобального протистояння між демократією та авторитаризмом. Сучасний стан та ефективність діяльності ключових міжнарод-